

**POWSTANIE I ROZWÓJ EKONOMICZNY TOWARZYSTWA
GÓRNICZEGO FRANCUSKO-ROSYJSKIEGO – FRANKO-RUSSKOJE
GORNOJE OBSZCZESTWO W DĄBROWIE GÓRNICZEJ KRÓLESTWA
POLSKIEGO CESARSTWA ROSYJSKIEGO W LATACH 1891-1914 ***

Wstęp

Pod koniec XIX w. władze rosyjskie wydierżawiają lub sprzedają nieczynne bądź nierentowne rządowe kopalnie galmanu i węgla oraz huty w Zagłębiu Dąbrowskim (Dombrowskim Bassiejnie) leżącym w południowo-zachodniej części Królestwa Polskiego. Między innymi Komitet Ministrów 3.12.1890 r. postanowił oddać w długoletnią dzierżawę w prywatne ręce huty cynku «pod Będzinem» i «Konstanty», «Sławkowską» walcownię cynku, kopalnie galmanu «Anna», «Barbara», «Józef», «Jerzy» i «Ulisses», oraz węgla «Reden» i «Tadeusz». Obszar przeznaczony pod dzierżawę wynosił 4 054 700 sążni² [1]. Władze rosyjskie 18.05.1891 r. w «Kieleckich Gubernskich Wiedomościach» i innych gazetach ukazujących się w Królestwie Polskim i Rosji ogłaszają warunki wydierżawienia wymienionych zakładów. W podanej informacji zastrzeżono, iż dzierżawcami mogli być tylko obywatele rosyjscy bądź towarzystwa akcyjne rosyjskie. Okres dzierżawy ustalono na 60 lat. Roczna opłata dzierżawna miała wynosić 60 tys. rb. Warunki dzierżawy miał kontrolować wyznaczony przez władze inspektor [2].

Wymienione wyżej kopalnie węgla i galmanu oraz huty wraz z przynależnym terenem 11.12.1891 roku wydierżawiają od Skarbu Państwa – Ministerstwa Dóbr Państwowych na 60 lat (do 19.11.1951 r.) Rosjanie: podporucznik gwardii Paweł syn Pawła von Derwiz (syn rosyjskiego potentata kolejowego), inżynier dymisjonowany podpułkownik Mikołaj syn Michała Szewcow, zapasowy kapitan artylerii Andrzej syn Aleksandrowa Pomerancew [3]. Powołują oni Towarzystwo Akcyjne «Derwiz, Szewców i Pomerancew» [4]. Wymienione osoby były tylko figurantami chcącymi zarobić na odstąpieniu dzierżawy finansistom i przemysłowcom francuskim. Powierzchnia, na której znajdowały się kopalnie galmanu i nadania na eksploatację (Bobrowniki, Bukowno, Olkusz, Sławków, Strzemieszyce), płuczki, huty cynku (Będzin, Dąbrowa) wynosiła 1 824 278,2 sążni². Natomiast obszar nadań na wydobycie węgla w Będzinie i Dąbrowie wynosił 872 606,2 sążni². Całkowity obszar terenu wydierżawionego wynosił 496 mórg i 33 pręty [5]. W ciągu 5 lat na nadanych im polach górniczych dzierżawcy przeprowadzić mieli poszukiwania nowych złóż rud galmanu i węgla; rozwijać produkcję, opracowywać projekty rozbudowy zakładów, doprowadzić do osuszenia złóż w kopalniach galmanu. Ponadto zobowiązani byli płacić przez 5 lat teneutę roczną w wysokości od 40,5 tys. do 50 tys. rb, a później 162,5 tys. rb. Zależało to od ceny i ilości wytopionego cynku (od 10 do 45 kop). Zobligowani zostali do rocznego wytopu cynku w wysokości 4 095 t. Musieli również przez pierwsze 5 lat rocznie wydobywać 49 140 t węgla. Po tym okresie 163 800 t i płacić od ¼ do ½ kopiejki od wydobytego puda [6]. Realizację umowy zabezpieczać miała kaucja w wysokości 50 tys. rb. w państwowych papierach procentowych. Organizatorzy musieli ją złożyć w kasie Departamentu Górnictwa Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych w St. Petersburgu [7]. Od samego początku dzierżawcy niezbyt dawali sobie radę z wchodzącymi do Towarzystwa zakładami przemysłowymi. Brakowało im środków inwestycyjnych na odbudowę nieczynnych od wielu lat i przestarzałych zakładów

* W Archiwum Państwowym w Katowicach w zespole nr 849/0 Francusko-Polskie Towarzystwo Górnicze S.A. [dalej: F-P TG S.A.] w Sosnowcu zachowały się akta Francusko-Rosyjskiego Towarzystwa Górniczego w Dąbrowie Górniczej od jego powstania w 1896 r. do 18.10.1924 r., kiedy to na Nadzwyczajnym Zebraniu Akcjonariuszy zmieniono nazwę i statut spółki, zob. APKat, F-P TG S.A., sygn 2, Pismo do Ministerstwa Przemysłu i Handlu z 30.10.1924 r., k. 219. Zmiana nazwy towarzystwa na Francusko-Polskie nastąpiła 30.06.1925 r., stąd nazwa zespołu Towarzystwo Akcyjne Francusko-Polskie.

oraz zmiany techniczno-technologiczne, które umożliwiłyby obniżenie kosztów produkcji i przysporzyłyby zysków.

Dzierżawcy Derwiz, Pomerancew i Szewcow zgodnie z zawartą umową w 1893 r. podjęli próbę wznowienia wydobywania węgla na kopalni «Reden». W roku tym mimo wielu trudności i włożonego wysiłku udało im się wydobyć tylko 819 t. W następnym roku produkcja wzrosła do 11 285 t, a w 1895 r. spadła do 4 995 t. z powodu braku środków potrzebnych na zakup nowoczesnych maszyn i urządzeń, dużych kosztów eksploatacji kopalnię w 1896 r. zamknięto. Wstrzymano również prace związane z oczyszczeniem sztolni «Czartoryskiej» oraz roboty przygotowawcze w kopalniach galmanu [8].

Do przeprowadzenia innowacyjnych zmian techniczno-technologicznych potrzebne były duże środki pieniężne, takich w Rosji i Królestwie Polskim brakowało. Zapewnić je mogli tylko akcjonariusze zagraniczni, banki, przedsiębiorstwa handlowe i przemysłowe.

Warto przypomnieć, iż region Zagłębia Dąbrowskiego stał się od połowy lat 50. miejscem napływu obcego kapitału, zadecydowało o tym wiele czynników. W pierwszej kolejności na pewno chęć eksploataowania łatwo dostępnych surowców naturalnych, galmanu, węgla, rud żelaza. Wpłynęła na to też polityka władz rosyjskich a zwłaszcza zniesienie w 1851 r. granicy celnej pomiędzy Królestwem Polskim a Rosją. Duże znaczenie miało przeprowadzenie uwłaszczenia chłopów w Rosji w 1861 r. i Królestwie Polskim w 1864 r. Ułatwiło również obowiązujące od 1870 r. prawo górnicze «O poszukiwaniach górniczych i wydzieleniu przestrzeni do górniczego wydobywania ciał kopalnych» wprowadzenie w 1877 r. bardzo korzystnych taryf celnych oraz od 1887 r. ustawa o ograniczeniach przy uzyskiwaniu nieruchomości przez cudzoziemców.

Na teren Zagłębia Dąbrowskiego najwcześniej zaczął napływać kapitał niemiecki-górnośląski [9].

Pierwszym był Chrystian Georg von Kramsta przemysłowiec górnośląski, właściciel hut cynku, kopalń galmanu i węgla. On to w 1863 r. nabył dobra ziemskie bolesławsko-gzichowskie w roku następnym majątek ziemski Klimontów-Zagórze [10]. Tym samym von Kramsta stał się największym właścicielem ziemskim w Zagłębiu Dąbrowskim. Posiadaczem następujących kopalń węgla: «Ignacy», «Mortimer» i «Wilhelm» w Zagórze, «Zygmunt» w Ostrej Górze, «Edward», «Feliks», «Jerzy» i «Pogonia» w Niwce. Do niego też należały kopalnie galmanu w Bolesławiu, walcownia blachy cynkowej «Emma» i fabryka bieli w Sosnowcu oraz huta «Paulina» w Zagórze. Po jego śmierci w 1869 r. przedsiębiorstwo przez pewien czas samodzielnie prowadziła spadkobiercy. 18.12.1883 r. cały majątek obejmie utworzone Gwarectwo von Kramsta. To z kolei przejmie w 1891 r. (utworzone w 1890 r. w Katowicach) Towarzystwo Kopalń Węgla i Zakładów Hutniczych Sosnowieckich (Société Anonyme des Charbonnages Mines et Usines de Sosnowice) należące do akcjonariuszy belgijskich i francuskich. Kapitał zakładowy wynosił 4 250 tys. rb. W 1897 r. wzrósł do 9 750 tys. rbzł [11].

Spółka dalej rozwijała się i tak w 1895 r. przejęła Towarzystwo Milowickie. O pozycji tej spółki przed 1914 r. świadczy fakt, iż 28,2% wydobywanego węgla i 39,8% cynku wytwarzanego w Królestwie Polskim pochodziło z należących do niej zakładów [12].

Drugim był szambelan tajny radca dworu – Andreas Maria Renard właściciel dóbr ziemskich i przemysłowiec śląski, który dla syna hrabiego Jan Marii Renarda dyplomaty, posła i prawnika kupił w 1857 r. od Charlotty von Stolberg-Wernigerode dobra Modrzejów-Sielec o powierzchni 2 796 mórg polskich wraz z istniejącymi kopalniami galmanu, gliny rud żelaza i węgla [13]. Po jego śmierci w 1874 r. i śmierci w tym samym roku syna Jana, majątek jego odziedziczyli wdowa Wilhelmina, córka Joanna Maria oraz siostrzeniec hrabia Mortimer von Tschirsky-Renard [14]. Zarządzanie ogromnym majątkiem ziemskim i kilkoma zakładami przemysłowymi było bardzo trudne. Dlatego też w 1884 r. powołano Gwarectwo Hrabia Renard – Gewerkschaft Graf Renard [15].

W rękach kapitalistów niemieckich było 907 akcji. Sytuacja zmieniła się w 1897 r. posiadaczami większości udziałów w tym Towarzystwie zostali finansjści i przemysłowcy

francuscy między innymi L. Basset, J. Bonnardel, G. Hannove, G. Paret, E. Pasteur, E. Verdie. Tak więc pod koniec XIX w. kapitaliści francuscy wyeliminowali wpływy akcjonariuszy niemieckich w przemyśle górniczo-hutniczym Zagłębia Dąbrowskiego [16].

Warto zwrócić uwagę, iż przemysł w Zagłębiu Dąbrowskim stał się przedmiotem zainteresowania finansistów i przemysłowców francuskich już od lat 70. XIX w. [17]. Przejmowanie przemysłu zostało zapoczątkowane w 1878 r., kiedy to rząd rosyjski wydzierżawił, a następnie sprzedał Hutę «Bankową». Penetrację kapitału belgijskiego i francuskiego w szczególności ułatwiła ustawa państwowa z 14.03.1887 r., która zabraniała obcokrajowcom zarządzania majątkami, które znajdowały się poza granicami ośrodków miejskich zarówno w charakterze pełnomocników, jak i administratorów. Ten przepis prawny godził głównie we właścicieli niemieckich, a szczególnie w działalność Gwarectwa hr. Renarda i Gwarectwa von Kramsta [18].

Przedsiębiorcy i finansiści belgijscy i francuscy sami nie zakładali nowych spółek akcyjnych, w ich imieniu powoływali je podstawieni obywatele rosyjscy. Wykupowali oni również akcje towarzystw już działających. Na terenie Zagłębia Dąbrowskiego biznesmeni francuscy w ciągu 15 lat utworzyli, bądź podporządkowali sobie wykupując akcje następujące spółki [19]:

1876 r. – Towarzystwo Akcyjne Francusko-Włoskie,

1877 r. – Towarzystwo Akcyjne Huta «Bankowa»,

1880 r. – Towarzystwo Akcyjne «Czeladź»,

1884 r. – Gwarectwo hr. Renard,

1890 r. – Towarzystwo Kopalń i Zakładów Hutniczych Sosnowieckich.

Ostatnią wielką spółką na terenie Zagłębia Dąbrowskiego należącą do kapitalistów francuskich pod koniec XIX w. było utworzone 20.12.1896 r. Towarzystwo Górnicze Francusko-Rosyjskie, nazywane w skrócie «Francorus» Société Minière Franco-Russe [20].

Od rządu rosyjskiego wydzierżawiło ono ziemie, nadania górnicze, 3 kopalnie węgla kamiennego: «Reden», «Staszic» w Dąbrowie Górniczej, «Tadeusz» w Psarach oraz 2 huty cynku: «Pod Będzinem» w Będzinie i «Konstanty» w Dąbrowie Górniczej i 5 kopalń galmanu: «Anna» w Strzemieszycach, «Barbara» w Żychlicach, «Jerzy» pod Starczynowem, «Józef» pod Olkuszem i «Ulisses» w ręjonie Bukowna i «Sławkowska walcownia blachy cynkowej» w Sławkowie [21].

Nowa spółka przejęła zakłady dzierżawione dotychczas przez «Derwiza, Szewcowa i Pomerancewa». Nie jest znana kwota, za którą wymienieni wyżej ją odstąpili, musiała być ona jednak bardzo duża. Oficjalnymi inicjatorami powołania Towarzystwa Górniczego Francusko-Rosyjskiego byli ze strony rosyjskiej A.A. Pomerancew, z francuskiej E.J. Contelier i E. Gollin [22]. Nową spółkę miała obowiązywać umowa dzierżawna z 11.12.1891 r. Przeprowadzone przez Towarzystwo Górnicze Francusko-Rosyjskie w początkach XX w. nakłady inwestycyjne spowodowały, iż 31.05.1911 r. Rada Ministrów przychylając się do wniosku zarządu towarzystwa przedłużyła okres dzierżawy kopalni i hut do 31.05.1986 r. [23].

Kapitał akcyjny w 1896 r. władze określiły na 2 250 tys. rb. Był on podzielony na 12 tys. akcji po 187,5 rb. papierowych (125 rb. w złocie). Postanowieniem Rady Ministrów z dnia 28.04.1913 r., które zatwierdził car Mikołaj II w Carskim Siole, zgodzono się na rozszerzenie kapitału akcyjnego do 4,5 mln rb. na drodze emisji 12 tys. akcji po 187,5 rb. [24]. Do jego powiększenia jednak nie doszło, ponieważ przeszkodził temu wybuch I wojny światowej. Posiadaczami większości akcji były banki: Bank Francusko-Włoski, Bank «Credit Lyonnais», Societe de Credit Industriel et Commercial z Paryża oraz przedsiębiorstwa przemysłowe i ich udziałowcy: Spółka Akcyjna Huty «Bankowej» w Dąbrowie Górniczej (Societe Anonyme des Forges et Acieries d Huta «Bankowa»), Huta «Ferminie» we Francji, Zakłady Budowy Maszyn «Crozet et Co.» S.A. Nie od razu wszystkie akcje nowej spółki zostały sprzedane. Do 1.01.1899 r. udziałowcy wykupili je na

kwotę 121 875 rb. Zainwestowanie pieniędzy w przestarzałe i nierentowne kopalnie i huty było ryzykowne. W sumie z ogólnej puli 12 tys. akcji 8 960 wykupiło T.A. Huta «Bankowa», tym samym zapewniło sobie w pełni pakiet kontrolny.

Prawne podstawy działalności Towarzystwa

Franko-Russkoje Gornoje Obszczestwo (Towarzystwo Górnicze Francusko-Rosyjskie) zostało zorganizowane w oparciu o system koncesyjny. Oznaczało to, iż założyciele musieli przedstawić projekt statutu władz rosyjskim do zatwierdzenia. Został on podpisany 20.12.1896 r. przez cara Mikołaja II w Carskim Siole pod St. Petersburgiem. W ten sposób została udzielona zgoda na działalność spółki [25]. W pełni Towarzystwo Francusko-Rosyjskie rozpoczęło działalność dopiero w czerwcu 1898 r.

Statut określał wielkość kapitałów, normował zakres uprawnień Walnego Zgromadzenia Zarządu Komisji Rewizyjnej. Zawierał też postanowienia ograniczające dostęp do władz spółki cudzoziemcom, a szczególnie osobom pochodzenia żydowskiego. W swojej działalności spółka zobowiązana była przestrzegać wszelkie ustanowione przepisy dotyczące prawa górniczego [26].

W zachowanym zespole akt zachował się spis akcjonariuszy. Pochodzi on z 1913 r.

Tabela 1.

Wykaz przedstawicieli i akcjonariuszy Towarzystwa Francusko-Rosyjskiego obecnych na zebraniu w dniu 17/30.06.1913 r.

Akcyonariusze	Ilość akcji imiennych i na okaziciela	Ilość głosów
Administracja P.P. von Derwiza	680	28
Anonimowe Towarzystwo Huta «Bankowa»	8 600	52
Iwan Bonardel	200	8
Denis L. Brewe	25	1
Ewgienij F. Werdie	150	6
Bankirskij Dom Wawelberga	200	6
K.G. Garting	150	6
Andriej Garbiński	25	1
Teofil Taward Diukło	100	4
Naum Glasberg	10	0
Aleksandr Guwi	25	1
Bernard Markusowicz Gollenderski	10	0
Konstantin Drosso	25	1
Aleksandr Domachowski	18	0
Sigizmund Długolecki	15	0
Władisław Żukowski	25	1
N.P. Zwoliński	50	2
Iwan Kalinin	75	3
Aleksandr Krassowski	50	2
Genrich Kolberg	10	0
Sam Keim	5	0
I.I. Łukaszin	10	0
Ludwig Mauve	50	2
Kławdi Oliane	50	2
Benedikt Oriol	100	4
Franc Otierol	25	1
Georgij Pare	150	6

Eduard Karłowicz Paster	350	14
Karl Paster	25	1
Wasilij Paspiew	10	0
Gawrił Swiesznikow	25	1
Władimir Temiszew	50	2
Wojciech Falewicz	50	2
Robert Chue	25	1
Gawrił Szanow	350	14
Josif Szanow	25	1
Iwan Szanow	25	1

Źródło: APKat, F-RGP, sygn. 6, Oryginalny tytuł teczki Assenbleé générale ordinaire 17/30 Juin 1914. Spisok Akcjonierow Franko-Russkogo Gornogo Obszczestwa Priedstawiszich swoi akcji dla prisudstwowanija na 15 oczeriednom obszczem sobranii 17/30 ljunia 1913 g.; sygn. 7, Spisok G.G. Akcjonierow Franko-Russkogo Gornogo Obszczestwa Priedstawiszich swoi akcji dla prisudstwowanija na 16 oczeriednom obszczem sobranii 17/30 ljunia 1914 g.

W zebraniu wzięło udział 34 akcjonariuszy oraz 3 pełnomocników. Reprezentowali oni 11 748 akcjami i dysponowali 174 głosami.

Z powyższych danych wynika, iż zdecydowana większość akcji, a tym samym głosów należała do udziałowców francuskich, posiadali oni tym samym decydujący głos w towarzystwie.

Bieżąca działalność towarzystwa kierowana była przez zarząd, który był wybierany na Ogólnych Zebraniach Akcjonariuszy. Pierwszym prezesem w 1898 r. był A. Pomerancew. Członkami zarządu N. Iznar, W. Juferow, A. Krasowski, I. Lichutin i K. Podmener. Dyrektorem oddziału J. Antipow. Księgowym w tym czasie był G. Swiesznikow. W 1900 r. prezesem zarządu został W. Jufierob, członkami E. Beling, N. Iznar, A. Krasowski, a dyrektorem oddziału J. Antipow. Dwa lata później na prezesa zarządu wybrano I.T. Szanowa, który od tego momentu aż do wybuchu wojny stał na jego czele. W 1902 r. dyrektorem oddziału został K.G. Garting. Członkami do 1913 r. byli m.in. K.G. Garting, T.T. Gaward-Djuklo, L.L. Mauwe, E.K. Paster, T.J. Porroden, Książ W.N. Teniszew i N.P. Zwoliński.

W dniu 17/30.06.1913 r. dyrektorami w zarządzie zostali; Kn.W.N. Teniszew i Eduard Paster, Josif Iwanowicz Szanow, Konstantin Nikołajewicz Drosso, Aleksandr Guwi, Andriej Andriejewicz Garbiński, Karl Eduardowicz Paster. Na kolejnym zwyczajnym zebraniu akcjonariuszy odbytym w Dąbrowie Górniczej 17/30.06.1914 r. na 3 lata dyrektorami zarządu zostali K.G. Gartinga i N.P. Zwolińskiego oraz gen. lejtn. Antona Egorowicza Rosenkampa i Władysława Leona Żukowskiego. Zastępcą dyrektora ponownie został Stanisław Strzeszewski. Zarząd Towarzystwa Górniczego miał swoją siedzibę w Warszawie przy ul. Foksa pod nr 11 oraz w St. Petersburgu na Placu Teatralnym pod nr 16. Na czele tego ostatniego przez wiele lat stał dyrektor M. Zwoliński. Natomiast w Dąbrowie Górniczej działalnością spółki kierował inż. W.M. Żukowski.

Nadzór nad działalnością towarzystwa sprawowała komisja rewizyjna. W 1898 r. członkami komisji rewizyjnej byli W. Pospiew i B. Jałowiecki. W 1900 r. S. Woronow, W. Pospiew i J. Kalinin. Od 1902 r. A. Pil, J. Szanow i K. Drosso. W następnych latach wśród członków zasiadali A.A. Garbiński, A. Guwi, K.E. Paster, J.U. Szanow. Działalnością finansową w towarzystwie zajmował się buchalter G. Monbuass [27]. W skład ostatniej komisji rewizyjnej wybranej przed I wojną światową wchodziłi Konstanty Drosso, Andrzej Garbiński, Aleksander Guwi, Karol Paster i Józef Szanow.

Działalność gospodarcza spółki Górnictwo węgla

Zarząd powstałego towarzystwa niezwykle energicznie przystąpił do działań mających na celu uruchomienie nieczynnych od wielu już lat kopalń węgla. Główne

zainteresowanie skupiono na ponownym otwarciu kopalni «Reden» w Dąbrowie. W 1899 r. wydobyto w niej tylko 1163 t. W roku 1898 rozpoczęto budowę nowego szybu wydobywczego «Reden I», który w następnym roku doszedł do głębokości 79 m. Zainstalowana przy nim maszyna wyciągowa miała moc 500 KM i zdolność wydobywania 100 t węgla z głębokości 200 m na godzinę. W roku 1908 zbudowano z cegły szyb «Reden II» o głębokości 203 m. Kopalnia posiadała zbudowaną z cegły kotłownię z dwoma kominami o wysokości 45 m. Zainstalowane w niej było 10 kotłów systemu Lancashire firmy «Fitzner i Gampera» z Sosnowca, o powierzchni grzewczej 62 m², 6 atm. Na terenie zakładu znajdowała się sortownia i płuczka [28]. Do kopalni doprowadzona była bocznica kolejowa o długości 4 434 m.

Wydobycie węgla w kopalniach należących do Towarzystwa przedstawiało się następująco:

Tabela 2.

Wydobycie węgla w Królestwie Polskim i kopalniach Towarzystwa Akcyjnego Francusko-Rosyjskiego «Reden», «Tadeusz», «Staszic II» w latach 1896-1913 (w tonach)

Data	Wydobycie węgla w Królestwie Polskim	Kopalnia «Reden»	Kopalnia «Staszic II»	Kopalnia «Tadeusz»	Razem wydobyte w kopalniach
1898	4 092 914				
1899	3 975 213	1 163			
1900	4 109 017	19 690			
1901	4 244 505	79 668	12 192	3 130	94 990
1902	4 321 865	102 188	4 895	13 759	164 897
1903	4 838 785	10 665	13 214	17 332	137 196
1904	4 705 565	114 168	12 309	34 536	161 013
1905	3 588 234	88 200	86 074	20 715	194 589
1906	4 636 357	68 697	2 304	32 485	103 486
1907	5 411 462	102 904		7 553	140 457
1908	5 643 676	168 492		39 691	208 183
1909	5 697 533	212 245		44 472	256 717
1910	5 468 762	194 813		18 325	213 138
1911	5 769 928	210 329			210 329
1912	6 315 430	235 937			235 937
1913	6 819 209	274 032			274 032

Źródło: Sbornik statisticeskich swiedenij o Gornozawodzkoi Promyszlenosti Rossii, St. Petersburg 1899-1914; «Przegląd Techniczny» lat 1895-1905 i «Przegląd Górniczo-Hutniczy» z lat 1903-1920; J. Jaros, J. Ziemia, M. Ziemia, Kopalnia «Generał Zawadzki» [1785-1985], Katowice 1985, aneks 1, s. 228-229; S. Srokowski, J. Hofman, Przemysł węglowy w Królestwie Polskim, «Przegląd Górniczo-Hutniczy» R: 1910, t. 7, s. 277-305; L. Jeziorański, Księga adresowa przemysłu fabrycznego w Królestwie Polskim na rok 1904, Warszawa 1904; J. Luksa, Rozwój wydobywania w kopalni węgla kamiennego w Polsce w latach 1769-1948, Katowice 1959.

Po powstaniu Towarzystwa Francusko-Rosyjskiego wydobycie, jak wynika z zamieszczonych danych, bardzo szybko rosło. Od 1899 r. do 1905 r. powiększyło się

ponad 167 razy. W porównaniu do 1905 r. produkcja w 1906 r. spadła nieomal o połowę. W 1908 r. przekracza po raz pierwszy 200 tys. t. W 1913 r. osiąga 274 032 t. Należy zaznaczyć, iż od roku 1911 produkcja węgla w spółce skupiała się tylko na kopalni «Reden». O znaczeniu tej kopalni świadczy fakt, iż wydobycie węgla na niej stanowiło w 1913 r. 4% ogółu produkcji węgla w Królestwie Polskim. Wydobycie w 2 pozostałych kopalniach «Staszic II» i «Tadeusz» było niewielkie

Większość z wydobywanego węgla w kopalni «Reden» zbywano na rynku Królestwa Polskiego. Głównymi odbiorcami były składy wzdłuż Drogi Żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej. Niewielką część wysyłano drogą Iwanogrodzko-Dąbrowską do zachodnich guberni Cesarstwa Rosyjskiego. Pewną część węgla zużywano w należących do spółki hutach cynku.

Górnictwo rud galmanu

Towarzystwo Francusko-Rosyjskie wydzierżawiło kopalnię galmanu «Ulisses» w Krążku. Surowiec był wydobywany szybami «Izydor», «Konstanty», «Wiktor» i «Wojciech». W wieżach nad szybami zainstalowane były kołowroty parowe firmy «Humbolt» o mocy 60 KM i kołowrót o mocy 35 KM produkcji «Finette Chalon». Od szybów odchodziły chodniki, zazwyczaj o przekroju 2 x 2 m i długości od 20 do 2215 m. Transport urobku odbywał się też pochylnią upadową o przekroju 4 x 2,5 m i długości 150 m. W niej zainstalowane były 2 taśmociągi – jeden o długości 110 m i szerokości 1 m, drugi o długości 93 m i szerokości 75 cm. Oświetlenie budynków na powierzchni i głównych chodników było elektryczne. Dynamomaszynę 75 A/225 V produkcji francuskiej «Fabins Henrion» poruszała maszyna parowa o mocy 35 KM.

Natomiast na kopalni «Józef» pod Olkuszem wieża wyciągowa wykonana była z żelaza i miała wysokość 17 m. Do napędzania maszyn wyciągowych, urządzeń płuczki i pomp odwadniających służyła lokomobila firmy «Lanz» z Monachium o mocy 100 KM.

Przy kopalni tej działała płuczka mechaniczna. Transport surowca na terenie kopalni ułatwiała kolejka o długości 1550 m [29]. Towarzystwo posiadało też drugą płuczkę «polową» w Olkusz.

Tabela 3.

Wydobycie galmanu w Królestwie Polskim i kopalniach Francusko-Rosyjskiego Towarzystwa Górniczego i kopalni «Bolesław» Towarzystwa Kopalń i Zakładów Hutniczych Sosnowieckich w latach 1893-1913

Rok	Wydobycie w Królestwie Polskim	Wydobycie galmanu z błyszczkiem ołowiu*	Kopalnia «Ulisses»	Kopalnia «Józef»	Wydobycie w obu kopalniach	Kopalnia «Bolesław»
1893	49 173,0					
1894	60 050,0					
1895	56 160,0			4 000,0		
1896	46 450,0		3 794,9	4 871,6	8 666,4	
1897	34 722,0		750,9	8 571,7	9 322,6	
1898	62 895,0		7 675,8	13 378,0	21 053,6	
1899	66 690,0		2 232,9	18 750,0	41 078,9	
1900	49 400,1		9 662,6	15 176,5	24 839,1	11 646,6
1901	57 268,0	57 315	32 277,9	16 019,5	48 297,5	5726,8
1902	69 418,0	67 261	41 010,5	17 338,0	58 348,5	11069,4
1903	74 857,0	74 969	38 090,8	21 060,5	59 151,2	
1904	94 840,0	101 588	48 260,7	29 906,9	78 155,6	6798,2
1905	93 857,0	99 437	43 397,7	35 776,8	79 174,4	14683,4

1906	62 357,0	70 211	39 244,0	12 410,9	51 652,9	10700,6
1907	56 365,0	67 204	39 181,9	8 386,9	47 568,8	8795,4
1908	59 742,0	64 721	47 679,6	3 511,8	50 591,1	9150,2
1909	49 586,0	54 773	40 020,1		40 020,1	9566,1
1910	54 082,2	60 086	44 421,0		44 421,0	9661,3
1911	40 058,0	56 083				9114,7
1912	44 049,0	60 849	34 865,5		34 865,5	9203,6
1913	64 106,0	69 117	45 972,7		45 972,7	18088,6

Źródło: Archiwum Państwowe w Katowicach, Towarzystwo Francusko-Rosyjskie, sygn. 404, k. 53,92 Załącznik statystyczny do pisma z 27.01.1914 r.; sygn. 6, Dokład Prawlenia Franko-Russkago Gornago Obszczestwa 16-mu Oczerednomu Obszczemu Sobraniju G.G. Akcjonierow w dien 17/30 junia 1913 g.; «Przegląd Górniczo-Hutniczy» R: 1906, 1914; «Przegląd Techniczny» R: 1895-1913.

* Dembicki J. Przemysł cynkowy. Szkic historyczno-gospodarczy, Warszawa 1927, s. 13.

W archiwaliach i publikacjach występuje produkcja w pudach. 1 pud = 16,38 kg. (Obliczenia własne – M.N.)

Z przedstawionych danych w tabeli wynika, iż przez pierwsze 2 lata działalności spółki wydobyte nie przekroczyło 10 tys. t. W roku następnym produkcja podwoiła się. Od 1901 r. aż do 1905 r. wydobyte rosło. Był to najlepszy okres w działalności kopalni przed I wojną światową [30]. Od roku 1906 wydobyte nie przekraczało 50 tys. t. Był to rezultat między innymi zamknięcia w 1909 r. kopalni «Józef». Produkcja w 1899 r. na obu kopalniach stanowiło 61,6% wydobywania w Królestwie Polskim. W 1905 r. udział ten wynosił 82,4%, a w 1913 r. wynosił 71,7%. Pozostałe 28,3% stanowiła produkcja kopalni «Bolesław», która należała do Towarzystwa Sosnowieckiego.

Hutnictwo cynku

Huta cynku «Pod Będzinem» w Ksawerze dzielnicy Będzina, po jej wydzierżawieniu, była czynna, mimo, iż była ona pod względem techniczno-technologicznym bardzo przestarzała. Występujące warunki pracy (ciasnota, brak wentylacji, duże stężenie trujących gazów) zagrażały życiu i zdrowiu hutników. Dużą szkodliwość dla środowiska, szczególnie wodnego stwarzały odpady poprodukcyjne [31].

W hucie w 1891 r. działało 26 pieców z 672 muflami. W roku 1896 liczba piecy zmniejszyła się do 20, wzrosła natomiast liczba mufl do 800, a rok później do 840 mufl. Do 1901 r. liczba piecy i mufl nie zmieniała się. Od tego roku stopniowo zmniejszała się. I tak w 1909 r. w hucie działało już tylko 11 piecy i 360 mufl. W 1913 r. działało tylko 10 piecy i 400 mufl [32]. Pod koniec 1913 r. jak wynika z dokumentacji piece były wygaszone, czyli huta zaprzestała wytopu cynku. Dokładna produkcja cynku przedstawiona jest w tabeli 4. Wynika z niej, iż wytwórczość była w pewnych okresach niestabilna i stopniowo się zmniejszała.

Wymienione wyżej czynniki oraz fakt, iż w hucie «Konstanty» był produkowany lepszy cynk przy niższych kosztach, był argumentem do jej likwidacji. Zarząd i Dyrekcja Towarzystwa Górniczego Francusko-Rosyjskiego wielokrotnie, na co wskazuje zachowana korespondencja, zwracały się do Górniczego Departamentu w St. Petersburgu o podjęcie decyzji dotyczącej jej zamknięcia [33]. Władze bardzo odwlekały tę sprawę. Dopiero w 1914 r. po wydaniu pozytywnej opinii w tej sprawie przez Zachodni Zarząd Górniczy i Departament Górniczy władze zdecydowały o jej zamknięciu [34].

Zarząd powstałego towarzystwa postanowił uruchomić nieczynną od 50 lat hutę cynku «Konstanty» w Dąbrowie. Ponieważ jednak budynki zakładu i piece były kompletnie zrujnowane i nie nadawały się do odbudowy, postanowiono ją rozebrać i zbudować całkiem nową fabrykę. Do budowy przystąpiono w 1898 r. Trwała ona do początków 1901 r. Hutę nazwano «Konstanty». W miejsce starej huty wybudowano bardzo przestronną, widną, zapewniającą dobrą wentylację halę. Została ona zbudowana z kamienia i miała wymiary 185,4 x 26,8 x 5,5 m. Obok tego dużego budynku wybudowano

kotłownię. Siłę napędową wszelkich urządzeń w hucie zapewniały 4 maszyny parowe o mocy 10 KM, 20 KM, 20 KM i 25 KM. Zainstalowane wentylatory mogły usuwać 500 m³ powietrza na minutę. Potrzebną do produkcji wodę zapewniały 3 pompy o wydajności 6 m³ na minutę, które były napędzane maszynami parowymi [35]. Wszelkie spaliny były usuwane przez 3 kominy wybudowane z cegły, 2 z nich miały wysokość po 50 m, a trzeci 30 m. Obok głównej hali fabrycznej zbudowano ceglane budynki przeznaczone na suszarnię mufli, płuczkę koksiku, kuźnię, szatnie, kantory i magazyny. W suszarni mufli zainstalowano gniotownik produkcji przedsiębiorstwa F. Krupp, Grusowerk z Magdeburga o zdolności przerobu 500 kg gliny na godzinę, młyn stożkowy do gliny o wydajności do 2,5 t na godzinę oraz mechaniczne mieszadło do tego surowca [36].

Szczegółowe wydatki w latach 1899-1913 na powstanie tego zakładu przedstawiały się następująco: niwelacja terenu i ogrodzenie – 9 114,4 rb, zbudowanie hal – 386 114,6 rb, wykonanie piecy i kanałów – 40 754,3 rb, zainstalowanie generatorów i przewodów gazowych – 2 887,4 rb, wykonanie oświetlenia elektrycznego – 12 252,2 rb, płuczka koksiku – 32 337 rb, instalacja wodna – 7 789,6 rb. Koszt budowy torów kolei normalnotorowej 3 374 m i torów kolejki wąskotorowej wynosił 53 328,4 rb. Z przedstawionych powyżej sum wynika, iż koszt budowy huty wynosił 544 615 rb [37]. Dla porównania wartość starej w dniu wydzierżawienia wynosiła 95 112 rb. W 1901 r. w hali uruchomiono 6 pieców i 240 mufli. Pierwsze kilogramy cynku wytopiono w lutym 1901 r. Od 1901 r. działało 10 pieców i 400 mufli, a od następnego do 1912 r. 11 pieców i 440 mufli. W 1913 r. w hucie czynnych było 12 pieców i 492 mufle. W roku następnym w 9 z nich działało po 40 mufli, a w pozostałych 3 po 52 mufle [38]. Razem więc w hucie istniało 516 mufli. Kierownictwo huty planowało na przyszłość uruchomienie 624 mufli [39].

Wielkość produkcji w Królestwie Polskim w obu hutach oraz hucie «Paulina» należącej do Towarzystwa Kopalń i Zakładów Hutniczych Sosnowieckich przedstawia nam tabela 4:

Tabela 4.

Produkcja cynku w Królestwie Polskim i w hutach Francusko-Rosyjskiego Towarzystwa Górniczego oraz hucie «Paulina» w latach 1896-1913 (w tonach)

Rok	Produkcja cynku w Królestwie Polskim	Huta pod «Będzinem»	Huta «Konstanty»	Produkcja cynku w obu hutach	Huta «Paulina»
1892		2 034,00			
1893		2 318,65			
1894		2 473,93			
1895		2 408,45			
1896	6 257	2 929,27			3 377,5
1897	5 874	2 706,09			3 168,2
1898	5 664	3 182,20			2 481,9
1899	6 333	4 121,78			2 204,9
1900	5 963	3 823,25			2 303,2
1901	6 104	2 715,88	843,02	3 558,9	2 544,8
1902	8 256	2 687,40	1 967,00	4 654,4	3 773,4
1903	9 895	3 350,16	2 469,23	5 819,4	4 074,7
1904	10 604	3 487,54	2 459,80	5 947,3	4 656,7
1905	7 632	2 725,41	1 677,82	4 403,2	3 228,4
1906	9 602	3 528,50	2 349,27	5 877,7	3 724,3
1907	9 728	3 501,90	2 382,47	5 884,3	3 843,8
1908	9 393	2 859,08	2 379,29	5 238,3	3 595,2

1909	8 619	2 311,88	2 483,27	4 795,1	3 144,9
1910	9 259	2 275,82	2 555,47	4 831,2	3 799,4
1911	9 828	2 303,30	2 351,22	4 663,1	5 265,3
1912	8 757	2 045,22	2 546,38	4 591,6	4 165,3
1913	7 602	2 100,18	2 475,36	4 575,5	3 026,3
Razem		52 397,75	28 945,00	81 346	

Źródło: Archiwum Państwowe w Katowicach, Towarzystwo Francusko-Rosyjskie sygn. 404, k. 53,92 Załącznik statystyczny do pisma z 27.01.1914 r.; k. 85, Tablica dotycząca produkcji cynku w latach 1899-1913; sygn. 6, Dokład Prawlenia Franko-Russkago Gornago Obszczestwa 16-mu Oczerednomu Obszczemu Sobraniju G.G. Akcjonierow w dien 17/30 junia 1913 g.; «Przegląd Górniczo-Hutniczy» R: 1906, 1914; «Przegląd Techniczny» z lat 1895-1913; Srokowski K. Przemysł cynkowy, «Przegląd Górniczo-Hutniczy» R: 1904, nr 18, s. 502; tenże, Przemysł cynkowy w Królestwie Polskim, «Przegląd Górniczo-Hutniczy» R: 1906, nr 9, s. 258; J.H. Przemysł cynkowy w Królestwie Polskim, «Przegląd Górniczo-Hutniczy» R: 1911, s. 319-320; Sbornik statisticzeskich swiedienij o Gornozawodzknoj Promyszlennosti Rossii, St. Petersburg 1891-1914.

W archiwaliach i publikacjach występuje produkcja w pudach. 1 pud = 16,38 kg. (Obliczenia własne – M.N.)

Do początków XX w. produkcja cynku w Królestwie Polskim, jak wynika z zamieszczonych danych, wykazuje stabilizację. Przeszło 60% ówczesnej wytwórczości pochodziło z huty «Pod Będzinem». Wzrost produkcji nastąpił po uruchomieniu w 1901 r. przez Towarzystwo Francusko-Rosyjskie huty «Konstanty». Najwięcej cynku przed I wojną światową wytworzono w 1904 r. Wtedy to produkcja obu hut należących do towarzystwa stanowiła 56% ogółu wytwórczości. Pozostałą część wytwarzano w hucie «Paulina», która należała do Towarzystwa Sosnowieckiego. Po chwilowym spadku w 1905 r. produkcja aż do 1912 r. utrzymuje się na tym samym poziomie. W 1913 r. dosyć znacznie spada, ale i wtedy 60% wytwarzanego w Królestwie Polskim cynku pochodziło z hut omawianego Towarzystwa.

Wytwarzany w wymienionych trzech hutach cynk był przerabiany w walcowaniach na blachę, płyty, pręty. Blacha była produkowana w walcowni «Emma» w Sosnowcu, która należała do Towarzystwa Kopalń i Zakładów Hutniczych Sosnowieckich. W zakładzie tym w latach 1892-1903 wyprodukowano następującą ilość blachy:

Tabela 5.

Produkcja blachy w walcowni «Emma» (w tonach)

Rok	Wielkość produkcji blachy
1892	2 346,6
1893	2 397,0
1894	2 821,1
1895	3 182,2
1896	3 140,8
1897	3 334,2
1898	3 167,3
1899	3 378,9
1900	2 914,6
1901	3 337,6
1902	3 328,9
1903	3 567,4

Źródło: Srokowski K. Przemysł cynkowy, «Przegląd Górniczo-Hutniczy» R: 1904, nr 18, s. 502; tenże, Przemysł cynkowy w Królestwie Polskim, «Przegląd Górniczo-Hutniczy» R: 1906, nr 9, s. 258; Przemysł cynkowy w Królestwie Polskim, «Przegląd Górniczo-Hutniczy» R: 1911, s. 319-320; J.H. Przemysł cynkowy w Królestwie Polskim, «Przegląd Górniczo-Hutniczy» R: 1912, s. 456.

Drugim tego typu zakładem była «Będzińska Walcownia Blachy Cynkowej». Wybudowali i uruchomili ją Niemiec Ryszard Tillmanns i Żyd Adolf Oppenheim. Walcownia ta była wyposażona w 3 parowe maszyny o mocy 300 KM, 5 kotłów parowych o powierzchni grzewczej 10 380 stóp². Do walcowania blachy służyły 2, a następnie 3 pary walców. W zakładzie zainstalowane były też 2 maszyny do dziurkowania blach, 2 pary nożyc mechanicznych do cięcia blachy oraz 2 piece do topienia cynku i 4 wanny. Transport gotowych blach ułatwiała zainstalowana suwnica linowa. Oświetlenie w zakładzie było od samego początku elektryczne. W fabryce głównie walcowano cynk na różnej grubości blachę, którą następnie cięto na arkusze o różnych wymiarach od 1 m x 2 m oraz 42 x 84 cale angielskie. Zajmowano się też jego odlewaniem i przetapianiem. Ilość wyprodukowanej blachy w latach 1900-1913 przedstawiono w tabeli 6:

Tabela 6.

**Produkcja blachy w Będzińskiej Walcowni Blachy Cynkowej w latach 1898-1913
(w tonach)**

Rok	Wielkość produkcji*
1900	1 957,4
1901	1 916,5
1902	1 888,6
1903	2 208,0
1904	2 886,1
1905	2 637,2
1906	2 629,0
1907	2 706,0
1908	2 643,7
1909	2 784,6
1910	2 882,9
1911	2 959,9
1912	3 162,2

Źródło: Archiwum Państwowe w Łodzi, Starszy Inspektor Fabryczny Guberni Piotrkowskiej, sygn. 2112, Tillmanns Ryszard, Oppenheim Adolf Będzińska Walcownia Cynku 1899-1914. Informacja o obiekcie przemysłowym dla SIFGP (pytania i odpowiedzi) z lat 1899-1914.

* W źródłach i opracowaniach występuje wielkość produkcji w pudach (Przeliczono na tony – M.N.); Ilnatowicz I., Biernat A. Vademecum do badań nad historią XIX i XX w., wyd. 2, Warszawa 2003, s. 61, tab. 55 Rosyjskie jednostki miar masy – 1 pud = 16,38 kg

W r. 1913 w porównaniu do 1900 r. jak wynika z danych wytwarzano prawie dwa razy więcej blachy cynkowej. Był to rezultat rozbudowy zakładu związany z dużym zapotrzebowaniem ze strony rynku Królestwa Polskiego i Rosji na blachę.

Finanse spółki

Rok działalności Towarzystwa Górniczego trwał od 19.01 do 19.01 następnego roku. Zarząd za każdy rok działalności spółki sporządzał bardzo dokładne sprawozdanie z działalności rocznej oraz opracowywał plan wydatków na rok następny. Dokumenty te były przedstawiane na Walnym Zgromadzeniu Akcjonariuszy do zatwierdzenia. Nad prawidłowością ich opracowania czuwała trzyosobowa Komisja Rewizyjna. Sprawozdanie i bilans musiały zostać opublikowane w prasie, ponadto w 3 egzemplarzach dostarczone do Ministerstwa Finansów.

Aktywa stan czynny i pasywa stan bierny w bilansach spółki przedstawia nam tabela 7:

Tabela 7.

Bilans spółki za lata 1902-1912

	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912
Stan czynny											
Budynki, urządzenia, maszyny i mająt. nieruch. wartość, prawa, korzyst. z ziemi, bud. nadań gór. urzędzeń.	1750000	1750000	1750000	1750000	1750000	1750000	1750000	1750000	1750000	1750000	1750000
Nowe bud. i urządz. w kop. węgla	371267					855536			1033765	1233057	1544948
Nowe bud. i urz. w kop. galmanu	411696		1781314	1925875	2136654	622659	2252116	2385532	627801	627801	702813
Nowe bud. i urz. w hutach cynku	622489					704624			711550	781361	784205
Razem	1405452		1781314	1925875	2136654	2182619	2252116	2385532	2373116	2642219	3031971
Gotówka w kasie	2949	4388	6925	5089	20624	28602	25913	8929	29170	30295	33213
Sumy w bankach	185174	149834	-	166292	141706	183919	257247	407902	564187	687779	1212111
Kaucja u rządu	56036	56036	-	56036	56036	56036	56036	56036	56036	32336	32286
Dłużnicy	451285	277269	386924	263329	452770	545975	314353	348309	468465	367332	323495
Materiały i wyroby	198343	244848	274549	327300	198420	176625	178805	219184	184090	168637	138600
Straty	-	-	-	52664	-	-	-	-	-	-	-
Depozyt	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21182	-
Stan bierny											
Kapitał akcyjny	2250000	2250000	2250000	2250000	2250000	2250000	2250000	2250000	2250000	2250000	2250000
Kapitał zapasowy	20389	31534	45516	60850	60850	63094	77709	89174	105620	162149	225000
Kapitał amortyzacyjny	404199	679959	-	1251890	1251890	1294537	1569092	1789004	-	-	-
Wierzyciele	907487	656502	799822	983843	1148578	802468	705249	650349	623073	404642	730070
Kapitał umorzenia	-	-	907607	-	-	-	-	-	2100705	2448425	2816653
Zysk	223010	239630	346682	-	97555	292302	232420	328934	405607	433205	217650
Dostawcy	-	-	-	-	-	221605	-	67388	-	-	-

Źródło: APKat, Towarzystwo Francusko-Rosyjskie, sygn. 6, Dokład Prawlenia Franko-Russkago Gornago Obszczestwa 16-mu Oczerednomu Obszczemu Sobraniju G.G. Akcjonierow w dien 17/30 junia 1913 g.; Sprawozdanie z działalności spółki było sporządzane też w języku francuskim «Societe Miniere Franco-Russe Rapport Du Conseil de Direction de la Societe Miniere Franco-Russe A! Assemblee Generale Extradinaire des actionnaress en date du 17/30 Juin 1913»; sygn. 136, Franko-Russkoje Gornoje Obszczestwo w Dombrowie. Gławnaja Kniga za Opieracjonnyj God 1913; sygn. 36, Otczet prawlenija Francusko-Russkogo Gornogo Obszczestwa i balans za 1902, 1903, 1905, 1906, 1912, 1913; «Przeгляд Górnico-Hutniczy» R: 1902-1912; Wiestnik Finansow, Promyszlennosti i Torgowli z lat 1898-1914

Wartość wydzierżawionego gruntu wynosiła 326 402 rb a maszyn, urządzeń, instalacji, surowców i zapasów wynosiła 1 423 598 rb. Razem majątek ruchomy i stały przejęty w dzierżawę przez Towarzystwo Francusko-Rosyjskie w 1896 r. miał wartość 1 750 000 rb. Spółka, co wyraźnie widać w tabeli od samego początku inwestowała w posiadane zakłady. Do roku 1902 wydano niemalże tyle, ile wynosiła wartość majątku przed wydzierżawieniem. W latach następnych nakłady inwestycyjne aż do 1906 r. rosły. Od tej pory aż do 1912 utrzymują się prawie na tym samym poziomie. W sumie do 1914 r. Francusko-Rosyjskie Towarzystwo Górnicze przeznaczyło na modernizację dzierżawionych zakładów wedle obliczeń w 1923 r. – 4 975 143 rb, a według szacunku z 1942 r. – 5 578 613 rbzł. Z powyższej kwoty najwięcej – 1 161 572 rb wydano na maszyny, 835 526 rb na roboty górnicze w kopalni «Reden», 503 579 rb na prace wykonane w kopalni «Ulisses», 140 247 rb na urządzenia w hucie «Konstanty», 776 076 rb na budynki fabryczne i mieszkalne i 1 784 568 rb na zakupione pola górnicze [40].

Przeznaczanie tak wielkich kwot w dzierżawione zakłady budzi pewne zdziwienie. Wyjaśnić je można tym, iż przejęte kopalnie galmanu, węgla i huty były przestarzałe, nienowoczesne i nie rokowały, gdyby pozostawały w takim stanie, osiągnięcia jakichkolwiek zysków, a z pewnością doszłoby do strat. Z drugiej strony umowa dzierżawna zawarta najpierw na 60 lat (do 1951 r.) a następnie przedłużona o kolejne 35 lat (do 1986 r.) gwarantowała, iż poniesione nakłady w unowocześnienie zakładów po pewnym czasie przyniosą istotne zyski.

Kapitał akcyjny wynoszący 2 250 000 rb pozostawał w tej wysokości do 1913 r. W 1914 r. uzyskano zgodę na jego powiększenie do 4 mln rb, ale na przeszkodzie stanął wybuch wojny. Przez cały okres działalności spółki do wojny rosła wartość pozostałych kapitałów amortyzacyjnego i zapasowego, świadczy to o dobrym zarządzaniu spółką.

Działalność spółki przynosiła określone dochody. Zostały one zebrane w tabeli 8. Główny zarobek, niemalże 100% przynosiła sprzedaż wydobytego węgla i przerobionego galmanu na cynk. Natomiast niewielki zysk dawała dzierżawa ziemi i domów mieszkalnych. W sumie od 1899 r. do 1912 r. dochód wzrósł dwukrotnie.

Tabela 8.

Dochody Francusko-Rosyjskiego Towarzystwa Górniczego w latach 1902-1912

Rok	1898 1.07- 31.12	1899	1900	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1912
ze sprzedaży wytworów	395 248	1 154 563	1 025 242	1 258 296	1 609 300	1 841 891	1 388 667	1 994 042	2 025 146	2 117 234	2 101 969	2 199 373	2 487 242
z dzierżawy domów i ziem	2633	15 867	4 154	3 433	3 433	3 624	12 570	3 747	3 434	3 684	1 163	1365	1 505
procent od kaucji złożonej w departamencie górnictwa	764	866	2 375	1 234	3 078	2 546	-	-	-	-	-	64	35 903
inne	-	27 069	-	-	-	21 816	3 666	-	-	-	-	-	-
Razem	398647	1212485	1031771	1 262 963	1 615 811	1 869 877	1 404 903	1 997 789	2 028 580	2 120 918	2 103 132	2 200 802	2 524 650

139

Źródło: APKat, Towarzystwo Francusko-Rosyjskie, sygn. 6, Dokład Prawlenia Franko-Russkago Gornago Obszczestwa 16-mu Oczerednomu Obszczemu Sobraniju G.G. Akcjonierow w dien 17/30 junia 1913 g.; Sprawozdanie z działalności spółki było sporządzane też w języku francuskim «Societe Miniere Franco-Russe Rapport Du Conseil de Direction de la Societe Miniere Franco-Russe A! Assemblee Generale Extradinaire des actionnaires en date du 17/30 Juin 1913»; sygn. 136, Franko-Russkoje Gornoje Obszczestwo w Dombrowie. Głównaja Kniga za Opieracjonnyj God 1913; sygn. 36, Otczet prawlenia Francusko-Russkago Gornago Obszczestwa i balans za 1902, 1903, 1905, 1906, 1912, 1913; Zyski towarzystw akcyjnych węglowych w Zagłębiu Dąbrowskim, «Przegląd Górniczo-Hutniczy» R: 1908, s. 594-597; «Przegląd Techniczny» R: 1898-1912; Wiestnik Finansow, Promyszlennosti i Torgowli z lat 1898-1914.

Działalność spółki była rentowna i przynosiła najpierw niewielkie, a z czasem dosyć duże zyski, co obrazuje nam tabela 9.

Tabela 9.

Zysk Francusko-Rosyjskiego Towarzystwa Górniczego w latach 1898-1912 i jego podział (w rb)

Rok	Zysk	Na kapitał zapasowy	Na amortyzację	Przeniesienie na rok następny
1898	63 304	1 665	37 164	24 475
1899	359 341	15 520	195 809	148 012
1900	29 964	17 184	225 808	-
1901	36 526	1 702	34 824	-
1902	223 010	11 151	177 338	-
1903	239 630	11 482	228 148	-
1904	346 682	17 334	294 283	35 065
1905	-87 728 (strata)	-	-	-
1906	97 555	-	-	-
1907	292 302	14 615	274 555	3 132
1908	232 420	11 464	219 913	1 043
1909	329 977	16 447	311 701	1 829
1910	405 607	56 529	347 719	1 359
1911	434 564	62 851	368 228	3 485
1912	621 135	30 882	371 673	17 580

Źródło: APKat, Towarzystwo Francusko-Rosyjskie, sygn. 6, Dokład Prawlenia Franko-Russkago Gornago Obszczestwa 16-mu Oczerednomu Obszczemu Sobraniju G.G. Akcjonierow w dien 17/30 junia 1913 g.; sygn. 36, Dokład prawlenija Francusko-Russkago Gornago Obszczestwa 16-mu oczieriednomu obszczemu sobraniju GG akcjonierow w dien 17/30 ljunia 1913 g. Zyski towarzystw akcyjnych węglowych w Zagłębiu Dąbrowskim, «Przegląd Górniczo-Hutniczy» R: 1908, s. 594-597; «Przegląd Techniczny» R: 1898-1912; «Przegląd Górniczo-Hutniczy» R: 1903, nr 19, s. 539; Wiestnik Finansow Promyszlennosti i Torgowli R: 1903, nr 20.

Jak wynika z tabeli zysk rośnie w latach 1902-1904. W 1905 r. spółka poniosła stratę w wysokości 87 728 rb. Spowodował go pożar na kopalni «Reden» (50 tys. rb) i strajki robotników na kopalniach [41]. Ponownie rośnie on od 1907 r. dochodząc do 621 135 rb w 1912 r. W latach tych powiększył się on przeszło dwukrotnie. Większość funduszy z tytułu zysku przeznaczano na amortyzację (od 50% do 94%). W opublikowanych bilansach, sprawozdaniach brak zupełnie informacji o wydzieleniu kwot przeznaczonych na dywidendę dla akcjonariuszy.

W ostatniej tabeli 10 przedstawiono wielkość wydatków ponoszonych przez spółkę w okresie rocznej działalności. Porównując wydatki w roku 1900 i 1912 można stwierdzić, że nastąpił ich dwukrotny wzrost. Na płace dla załogi przeznaczano około 45% wydatków. Na tym samym poziomie utrzymywało się wynagrodzenie rady zarządzającej. W tym samym czasie ośmiokrotnie wzrosły kwoty przeznaczone na pomoc dla urzędników, tyle samo na cele dobroczynne. Ponad 6 razy powiększyły się kwoty wydane na pomoc lekarską. Znacznie wzrosła wysokość ubezpieczenia od ognia.

Tabela 10.

Wydatki Francusko-Rosyjskiego Towarzystwa Górniczego w latach 1902-1912

Rok	1898 1.07- 31.12	1899	1900	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1912
płaca robotników i pensje oficjalistów			445 136	534 55	645 621	697 983	629 640	699 153	785 140	881 335	853 133	824 502	815 285
pensje dyrektorów i oficjalistów w biurze zarządu	12 303		50 475	56 515	57 604	66 737	66 470	61 967	58 336	62 840	66 340	62 924	69 788
wynagrodzenie rady zarządzającej				20 503	21 643	21 963	19 645	22 093	22 013	23 992	22 925	23 166	21 281
wsparcia dla oficjalistów			2 704	2 631	6 868	7 649	8 090	8 161	-	10 357	11 764	20 905	21 690
ofiary na cele dobroczynne			2 265	1 117	705	1 940	2 573	707	13 345	878	2 024	2 225	20 098
ubezpieczenie od ognia				43 446	93 330	75 284	83 076	-	192 479	225 095	-	-	178139
pomoc lekarska i wsparcie dla robotników			13 904	15 787	21 361	45 907	67 361	75 526	88 736	63 052	53 518	89 914	84 581
ubezpieczenia, opłaty dzierżawne, surowce i materiały, koszty transportu, remonty				365 399	529 048	605 732	615 776	1 022 137	585 229	624 081	764 494	773 389	507 103
Razem	335 343	877 619	997 741	1 039 953	1 376 181	1 523 195	1 492 631	1 899 734	1 736 278	1 891 630	1 774 198	1 797 025	1 907 000

141

Źródło: APKat, Towarzystwo Francusko-Rosyjskie, sygn. 6, Dokład Prawlenia Franko-Russkago Gornago Obszczestwa 16-mu Oczerednomu Obszczemu Sobraniju G.G. Akcjonierow w dien 17/30 junia 1913 g.; Sprawozdanie z działalności spółki było sporządzane też w języku francuskim «Societe Miniere Franco-Russe Rapport Du Conseil de Direction de la Societe Miniere Franco-Russe A! Assemblee Generale Extradinaire des actionnaress en date du 17/30 Juin 1913»; sygn. 136, Franko-Russkoje Gornoje Obszczestwo w Dombrowie. Głównaja Kniga za Opieracjonnyj God 1913 sygn. 36, Otczet prawlenia Francusko-Russkogo Gornago Obszczestwa i balans za 1902, 1903, 1905, 1906, 1912, 1913; Zyski towarzystw akcyjnych węglowych w Zagłębiu Dąbrowskim, «Przegląd Górniczo-Hutniczy» R: 1908, s. 594-597; «Przegląd Techniczny» R: 1898-1912; Wiestnik Finansow, Promyszlennosti i Torgowli z lat 1898-1914.

Od 1899 do 1912 r. wydatki powiększyły się dwukrotnie.

Zakończenie

Przed wybuchem I wojny światowej wartość majątku należącego do towarzystwa wynosiła 4 975 143 rb, a według szacunku przeprowadzonego w 1942 r. 5 578 613 rbzł. Do spółki należało 278,1 ha ziemi. Wzrost majątku nastąpił na drodze zainstalowania nowych maszyn i urządzeń oraz przeprowadzonych prac na kopalniach mających na celu udostępnienie złóż. Pod względem wysokości kapitału akcyjnego wśród 9 największych towarzystw akcyjnych działających w Zagłębiu Dąbrowskim omawiana spółka zajmowała 5 miejsce.

Jeśli weźmiemy pod uwagę światową wytwórczość cynku w 1913 r. wynoszącą 1 000 800 t, to produkcja w Królestwie Polskim 7 602 t (hut «Pod Będzinem», «Konstanty» i «Paulina») stanowiła niecałe 0,8%. Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż w ówczesnym Cesarstwie Rosyjskim rud cynku nie wydobywano, ani nie wytwarzano cynku. Dla porównania w tym samym czasie produkcja cynku wynosiła w USA – 314 500 t, w Niemczech – 281 100 t, w Belgii – 204 200 t, we Francji – 64 100 t, w Anglii i koloniach – 59 100 t, w Austro-Węgrzech – 21 700 t [42]. Wytwórczość cynku w Królestwie Polskim w porównaniu do wymienionych państw była niewielka.

Podsumowując należy też stwierdzić, iż utworzenie Towarzystwa Francusko-Rosyjskiego przyczyniło się do zmniejszenia roli kapitalistów górnośląskich (niemieckich) w przemyśle Zagłębia Dąbrowskiego. Był to efekt celowej polityki władz rosyjskich zmierzający do osłabienia pozycji kapitału niemieckiego. Doszło do swoistego zbliżenia gospodarki Cesarstwa Rosyjskiego i Republiki Francuskiej. Wyrazem współpracy między tymi państwami będzie głównie sojusz polityczny, który zaowocuje podczas I wojny światowej.

Pomyślny rozwój Towarzystwa Francusko-Rosyjskiego trwał do końca lipca 1914 r. Po rozpoczęciu działań wojennych część pieców w hutach została wygaszona, natomiast niektóre uległy zniszczeniu. Lata wojny stanowiły dla Towarzystwa Akcyjnego Francusko-Rosyjskiego zupełnie inny okres działalności.

Джерела та література

1. APKat, F-P TG S.A., sygn. 35, Dielo o prijemie ot Kazny raznogo imuszczestwa 1892-1895.
2. APKat, F-P TG S.A., sygn. 35, «Kieleckija Gubernskaja Wiedomosti», nr 20 z 18.05.1891 r.
3. APKat, F-P TG S.A., sygn. 113, Odpis umowy zawartej 11.12.1891 r. pomiędzy Departamentem Górniczym a P.P. von Derwizem, M.M. Szewcowem i A.A. Pomerancewem o przedmiocie wydzierżawienia tym ostatnim na 60 lat państwowych hut cynku, kopalń galmanu i kopalń węgla kamiennego znajdujących się w Okręgu Zachodnim Królestwa Polskiego. Umowę tą wydrukowano w drukarni Stanisława Żeźnika w 1904 r.; sygn. 35, Akt o pieredacze kaziennych ziemielnych uczastkow i otwodnych płoszczadiej bywszego Zapadnogo Gornogo Okruga w Carstwie Polskom z 10 Junia 1892 g., dokument ten podpisali naczelnik państwowych górniczych fabryk W. Choroszewski, przedstawiciel państwowej kontroli A. Polanowski, zarządzający cynkowymi fabrykami A. Rogalewicz, zarządca kopalni galmanu A. Albrecht, główny buchalter zarządu państwowych górniczych fabryk F. Kwiecień.
4. «Przegląd Techniczny» R: 1894, t. 31, s. 84; «Przegląd Górniczo-Hutniczy» R: 1910, s. 298; Srokowski K. Przemysł cynkowy w Królestwie Polskim, (w:) Pamiętnik I Zjazdu Polskich Górników w Krakowie w 1906 r., Kraków 1906, s. 82-83.
5. APKat, F-P TG S.A., sygn. 113, Odpis umowy zawartej 11.12.1891 r. pomiędzy Departamentem Górniczym a P.P. von Derwizem, M.M. Szewcowem i A.A. Pomerancewem o przedmiocie wydzierżawienia tym ostatnim na 60 lat państwowych hut cynku, kopalń galmanu i kopalń węgla kamiennego znajdujących się w Okręgu Zachodnim Królestwa Polskiego. Obwieszczenie Departamentu Górniczego z

- 20.06.1898 r. Nr 1166; sygn., Mieżewoj reiestr zemel gornogo wiadomsta w bywsziem zapadnom okrugie pieriedawajemych w ariendnoje sobierżanie na osnowani wysoczasie utwierżdienogo 10 Nojabria 1891 g. położnia komiteta ministrow.
6. APKat, F-P TG S.A., sygn. 113, Odpis umowy zawartej 11.12.1891 r. pomiędzy Departamentem Górniczym a P.P. von Derwizem, M.M. Szewcowem i A.A. Pomerancewem o przedmiocie wydzierżawienia tym ostatnim na 60 lat państwowych hut cynku, kopalń galmanu i kopalń węgla kamiennego znajdujących się w Okręgu Zachodnim Królestwa Polskiego. Umowę tą wydrukowano w drukarni Stanisława Żeźnika w 1904 r. Umowę podpisał kapitan zapasowy artylerii polowej Dyrektor Departamentu Górniczego radca tajny Konstantyn syn Appolona Skalkowski.
 7. APKat, F-P TG S.A., sygn. 113, Umowa dodatkowa Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Państwowych Departament Górnictwa 20.06.1898.
 8. Przemysł górniczy i hutniczy, cz. IV, s. 7-12.
 9. Pietrzak-Pawłowska I. Rozwój stosunków kapitalistycznych w przemyśle Królestwa Polskiego (1870-1900), (w:) *Wiek XIX prace ofiarowane S. Kieniwiczowi w 60 rocznicę urodzin*, Warszawa 1967, s. 403, ; Długoborski W. *Więź ekonomiczna między Zagłębiami Górnośląskim i Dąbrowskim w epoce kapitalizmu (do 1877 r.)*, Katowice 1973; Brożek Z. *Z problematyki kapitału górnośląskiego w górnictwie Zagłębia Dąbrowskiego*, «Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Katowicach» R: 1958, nr 4, s. 172 i in.; Jasiczek S. *Kapitał niemiecki w przemyśle górniczo-hutniczym Zagłębia Dąbrowskiego (1880-1914)*, «Zeszyty Naukowe SGPiS» R: 1960, nr 19.
 10. Sobalski F. *Kopalnia galmanu w Bolesławiu koło Olkusza w świetle skarg jej właściciela Gustawa von Kramsty z 1860 roku*, (w:) *Szczególne problemy człowieka i edukacji u progu XXI wieku*, Częstochowa 2002; Rycerski F. *O przemyśle górniczo-hutniczym w majątku Gzichów i Zagórze oraz majątku Bolesław powiatu olkuskiego guberni kieleckiej*, «Przegląd Techniczny» R: 1890, t. XXVII, s. 290-292.
 11. Centralnyj Gosudarstwiennyj Istoriceskij Archiw w St. Petersburgu, F.37, op.65, d.3400; Brożek Z. *Z problematyki kapitału górnośląskiego...*, s. 170-171; Frejlich J. *Kapitały francusko-belgijskie w naszym przemyśle Wielkim*, «Przemysł Krajowy» R: 1913, nr 6, s. 1-4; Pietrzak-Pawłowska I. *Rozwój stosunków kapitalistycznych w przemyśle Królestwa Polskiego, (1870-1900), Zagłębia górniczo-hutnicze*, (w:) *Wiek XIX. Prace ofiarowane Stefanowi Kieniwiczowi w 60. rocznicę urodzin*, Warszawa 1967, s. 410; *Societe anonyme charbonnages mines et usines de Sosnowice. Status Varsowie 1890*.
 12. *Bilans Towarzystwa Kopalń i Zakładów Hutniczych Sosnowieckich. Wiestnik Finansow, Promyszlennosti i Torgowli*, g. 1914, nr 11, «Przegląd Górniczo-Hutniczy» R: 1914, nr 9, s. 445.
 13. *Monografia Gwarectwa hr. Renard*, oprac. Edmund Hausse 1917 (b.m.w.); Ziółkowski J. *Sosnowiec. Drogi rozwoju miast przemysłowego*, Katowice 1960.
 14. *Weimarer historisch-genealoges Taschenbuch des gesanten Adels jehudaischen Ursprunges*, Monachium 1913, s. 205; *Gothaisches genealogisches Taschenbuch der grafflichen Hauser auf das Jahr 1870*, s. 839-840; 1876, s. 703 i.in.; Pustuła Z. *Renard Andreas Maria*, *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXXI, Warszawa 1988, s. 103-104.
 15. APKat, *Gwarectwo Hrabia Renard [dalej: GHR]*, sygn. 370; *Sosnowiec. Zarys rozwoju miasta*, pod red. H. Rechowicz, Katowice 1978.
 16. APKat, *Gwarectwo Hrabia Renard*, sygn. 370, *Wykaz akcjonariuszy i posiadanych przez nich kuksów*.
 17. Jasiczek S. *Kapitał francuski w przemyśle górniczo-hutniczym Zagłębia Dąbrowskiego*, «Zeszyty Naukowe SGPiS» R: 1959, z. 15; Freilich J. *Kapitały francusko-belgijskie w naszym przemyśle «Wielkim»*, «Przemysł Krajowy» R: 1913, nr 6, s.1-4; Pietrzak-Pawłowska I. *Zagłębie Dąbrowskie i Okręg Loary. Penetracja kapitału francuskiego*, «Kwartalnik Historyczny» R: 1965, s. 785-807; Pustuła Z. *Kapitały obce w przemyśle ciężkim Królestwa Polskiego 1876-1900*, «Kwartalnik Historyczny» R: 1964, z. 4.
 18. Pietrzak-Pawłowska I. *Królestwo Polskie w okresie imperializmu 1900-1905*, Warszawa 1955, s. 221-222.
 19. Nita M. *Powstanie i rozwój Gwarectwa hr. Renard w Sosnowcu w latach 1884-1914*, (w:) *Rocznik Sosnowiecki 1998*, t. 7, *Samorządne społeczeństwo*, pod. red. K. Gołosza, Sosnowiec 1999, s. 163-176.

20. APKat, F-P TG S.A., sygn. 35, Akt o pieriedacze ziemielnych uczastkow i otwodnych płoszczadiej bywszago Zapadnogo Gornogo Okruga w Carstwie Polskom 9 Iunia 1892 g., k. 1-3.
21. APKat, F-P TG S.A., sygn. 2; Archiwum Górnicze z Dąbrowy, sygn. 494, 2167, 2216, Łabęcki H. Wiadomość ogólna o górnictwie Rządowem w r. 1840, Biblioteka Warszawska R: 1841, nr 2, s. 219-228; Srokowski K. Przemysł cynkowy w Królestwie Polskim. Szkic historyczno-statystyczny, «Przegląd Górniczo-Hutniczy» R: 1906, nr 9, s. 255-259.
22. APKat, Francusko Rosyjskie TG S.A., sygn. 417.
23. APKat, F-P TG S.A., sygn. 2, Izłożenie dieła Ministerstwo Torgowli i Promyszlennosti ot dieł torgowli 19.03.1913 g.
24. APKat, F-P TG S.A., sygn. 2, Pismo od Ministerstwa Targowli i Promyszlennosti do prawlenia Franko-Russkogo Gornogo Obszczestwa z 7 Maja 1913 g., Decyzję opublikowano w «Sobranij uzakonienii i razprożenii prawitelstwa od 15-25 Ijunia 1913 g.» nr 158.
25. APKat, F-P TG S.A., sygn. 2, k. 153-155, Ustaw Franko-Russkogo Obszczestwa (maszynopis); zgodnie z przepisami ustawę opublikowano w «Sobrani Uzakonieni i Rasprożeni Prowitelstwa» g. 1897, no. 7,24.
26. M. Koczanowicz, Prawo górnicze obowiązujące w Królestwie Polskim, Warszawa 1896.
27. APKat, F-P TG S.A., sygn. 36, Otcziet Prawlenia Franko-Russkogo Gornogo Obszczestwa i Bałans 1 julia do 31 diekabria 1898 g.
28. APKat, F-P TG S.A., sygn. 657, Opis i ocena zabudowań kopalni «Reden», k. 12-21; sygn. 110, Maszyny i urządzenia na kopalni «Reden».
29. APKat, F-P TG S.A., sygn. 110, Spis maszyn i urządzeń na kopalni i płuczce «Józef».
30. APKat, F-P TG S.A., sygn. 110, Syby i roboty na kopalni galmanu «Ulisses».
31. APKat, F-P TG S.A., sygn. 404, Pismo do Okružnogo Inspektora Kielecko-Liublinskogo Gornogo Okruga z 1913.
32. APKat, F-P TG S.A., sygn. 404, Załącznik statystyczny z 27.01.1914 r.
33. APKat, F-P TG S.A., sygn. 404, Dodatkowy kontrakt z 31.05.1911 r.
34. APKat, F-P TG S.A., sygn. 404, Pismo z 14.04.1914 r. do dyrektora W. Żukowskiego.
35. APKat, F-P TG S.A., sygn. 110, Huta «Konstanty» opis maszyn i urządzeń.
36. APKat, F-P TG S.A., sygn. 110, Huta «Konstanty» opis maszyn i urządzeń.
37. APKat, F-P TG S.A., sygn. 404, Wiedomost o rozchodach od 1.01.1899 r. do 31.12.1912 r., k. 16.
38. APKat, F-P TG S.A., sygn. 404, Załącznik statystyczny do pisma z 27.01.1914 r., k. 921, 85, Tablica proizwoctwa cynka 1899-1913.
39. APKat, F-P TG S.A., sygn. 404, Pismo do zachodniego górniczego zarządu z 26.12.1913 r., k. 1,2.
40. APKat, F-P TG S.A., sygn. 110, Szacunek końcowy z 19.11.1942 r.
41. APKat, F-P TG S.A., sygn. 36, Dokład prowlenija Francusko-Russkogo Gornogo Obszczestwa VIII Oczieriednomu o Obszczemu Sobraniju gg Akcjonierow 24.03/06.04.1906 g.
42. Dembicki J. Przemysł cynkowy..., s. 98, tab. 3.

Анотація

У статті проаналізовано створення та економічний розвиток Франко-російського гірничого товариства в Данброві Польського королівства Російської імперії в 1891-1914 роках.

Summary

In the article were analyzed the creation and developing of French Russian Mining Trust of Dabrow in Polish kingdom in Russian Empire during 1891-1914.